

התנתקות – הזדמנות לפיתוח הנגב או עוד החמצה?

אורי נעמתי
יו"ר המועצה האזורית אשכול

כאשר הייתי ילד, בשנות החמישים, היו בארץ מספר שנות בצורת קשות מאוד. בבצורת השלישית, כשהמצב היה באמת קשה מאוד, קראו חברי הקיבוץ שבו גדלתי ללוי אשכול, בתקווה שיפתור מספר בעיות; כשהגיע אשכול התחילו החברים לשטוח בפניו את הצרכים. צריכים מזרעה חדשה; דרוש טרקטור חדש; צריך את זה וצריך את זה. אשכול האזין בקשב רב ובסופו של דבר אמר: "קינדערלך (כינוי חיבה לילדים בידיש), יהיה לי יותר זול לשכן אתכם בשני בתי שיכון בתל אביב." באותם ימים עדיין לא היו בארץ גורדי שחקים. אשכול צדק, אבל רק מבחינה כלכלית, כיוון שההתיישבות בנגב באותם ימים כלל לא נמדדה במונחים כלכליים. כך היה אז. אבל גם כיום המצב אינו שונה בהרבה, כיוון שגם ההתיישבות בחבל עזה אינה עומדת בקריטריונים כלכליים. ולא רק ההתיישבות זו, כי גם אם נבחן את כל המפעל הציוני, נציב אותו על גיליון של "אקסל" בצורה מסודרת ונבחן אותו בריבית נורמלית, לא בטוח שהוא יעמוד בקריטריונים הכלכליים. זהו גם מעמדה של ההתיישבות בנגב, ומן הטעם הזה אסור לנו לשפוט אותה רק על פי העלויות הכספיות. כך או כך, דבר אחד ברור: מבחינתה של מדינת ישראל יש לנגב יתרון כלכלי עצום, משום שהוא האזור הגיאוגרפי היחיד שבו אין למדינת ישראל בעיית קרקע.

בתחומי המועצה האזורית שאני עומד בראשה חיים 10,500 תושבים. זו המועצה היהודית הגדולה ביותר בנגב. 10,500 תושבים על פני 760 אלף דונם – בערך פי שניים מרצועת עזה. בתוך השטח הענק הזה מצויים רוב השטחים החקלאיים של יישובי גוש קטיף, והתושבים החרוצים והמסורים האלה מעבדים אותם יום יום, שעה שעה. במועצה שלנו קיים עוד דבר מה ייחודי: לתחומיה עברו תשעה יישובים במסגרת פינוי סיני. תשעה יישובים הכוללים שבעה מושבים ושני קיבוצים. עשרים שנה חלפו מאז, וכאשר כוחנים מה עלה בגורלם של יישובים אלה, מגלים תופעה מעניינת: מושב שעבר כקבוצה, עם המנהיגות של המושב ואנשים שידעו מראש

מה הם רוצים והקימו לעצמם בית חדש בתחומי המועצה שלנו – פשוט הצליח בגדול, הרבה יותר ממושבים שעברו כבודדים או כקבוצות מפוצלות.

דוגמה מצוינת לתופעה זו ניתן למצוא בעין הבשור, המושב החזק ביותר בתחום המועצה שלנו, המורכב ברובו מיוצאי שדות. את התופעה הזו חקרו גם עובדים סוציאליים, לא רק כלכלנים. עובדת סוציאלית בשם רינת גילי עשתה עבודת עומק 15 שנה אחרי הפינוי, וחקרה מה קרה לאותם מפונים. התוצאה הייתה ממצאים מרתקים שראוי ללמוד מהם לגבי ההתנהגות כלפי המפונים העתידיים. המחקר חשף 10 משתנים עיקריים שהיו ההסבר לתופעת ההסתגלות למקום החדש. משתנה מספר 5 ברשימה הוא שהגורם שעוזר באופן המשמעותי ביותר להתמודדות עם בעיית ההתנתקות היה המשפחה. משתנה נוסף בעל חשיבות רבה להסתגלות היה תנאי המגורים ביישוב החדש. משמעות הדבר היא שהמעבר ביחד, כקהילה, תומך בעקור או במפונה. תמיכה מסייעת כזו אינה יכולה להיות בעלת משמעות לגבי אנשים העוברים בנפרד, אחד אחד, אפילו אם הם עוברים ליישוב עירוני מסודר כמו מצפה רמון.

אם בוחנים את ההרכב הדמוגרפי של המתיישבים העתידיים להיות מפונים על פי תכנית ההתנתקות, ברור כי מדובר באנשים שניתן להגדירם כמלח הארץ. מדובר באנשים ששיקולים כספיים מעולם לא הניעו אותם, וגם בעתיד לא הכסף יעמוד במרכז הווייתם. אלה אנשים שיכולים ללא קושי לשרת היטב את המטרה הלאומית של יישוב הנגב ופיתוחו. הם מתאימים בדיוק לעבור להתגורר בתחומי המועצה שלנו. הם בלאו הכי אוכלוסייה חקלאית: 400 משפחות שזה שנים עוסקות בעיבוד הקרקעות בתחומי המועצה האזורית שלנו. הם מתאימים לנו, ואנו מתאימים להם, גם בגלל העובדה שיש לנו עתודות קרקע, שקיימות נחלות פנויות, שיש מים, ושקיימת אפשרות לקלוט אותם גם ביישובים קיימים וגם ביישובים חדשים שניתן להקים.

לדעתי מדינת ישראל תחמיץ הזדמנות היסטורית אם נציגיה יעודרו את המפונים מגוש קטיף לעבור לאשקלון. הם לא מתיישבים עירוניים. בעיר הם ילכו לאיבוד. מקומם הטבעי הוא אצלנו. במסגרת הפתרונות שהמדינה מבקשת למצוא למפונים האלה, חובה להציע להם לבנות את חייהם מחדש במסגרת יישובים חדשים, שיקלטו אותם כקהילה הומוגנית. וכיוון שכדי להקים יישוב חדש דרוש זמן, חשוב שהמדינה

התנתקות – הזדמנות לפיתוח הנגב או עוד החמצה?

תקבל החלטות כבר עכשיו ותתחיל לבצע אותן. תכנון יישוב מוכן לשיווק עולה מיליון ש"ח. זה אינו סכום משמעותי ביחס לכל הפיצויים שיידרשו לכל מפוני רצועת עזה. וגם אם המדינה תשקיע כמה מיליוני ש"ח בתכנון יישובים שבסופו של דבר יהיו מיותרים – לא ייגרם לה נזק משמעותי. התכנון צריך להתחיל מחר בבוקר. אין זמן. ואם נרצה, זה אפשרי. על כולנו לזכור היטב כי ההתנתקות היא הזדמנות היסטורית לפיתוח הנגב. אם לא נבצע אותה בשום שכל ועל פי הצרכים הלאומיים של ישראל – תהיה זו עוד החמצה היסטורית.

ההיסטוריה של הפינויים חוזרת על עצמה ועל שגיאותיה; הפינוי לא יתרום לפיתוח הנגב

פרופ' יהודה גרדוס
אוניברסיטת בן-גוריון

הדיבורים על ההתנתקות מרצועת עזה, הניצבים כיום במרכז העניין הציבורי במדינת ישראל, מזכירים לי את הפזמון מימי מלחמת העצמאות – "רבותי, ההיסטוריה חוזרת". כאיש הנגב החוקר את הנגב, וכמי שעוסק בתחום הגיאוגרפי זה עשרות שנים, כבר השתתפתי בשני מעמדי פינוי מן הסוג הזה. עכשיו, בפעם השלישית, אני מקווה שההיסטוריה לא תחזור על עצמה באופן המקובל, שלפיו איש אינו לומד מן ההיסטוריה.

הפעם הראשונה שלי הייתה בשנת 1982. בעקבות הסכם קמפ דייוויד הוקם כארץ צוות מתכננים, ואני ביניהם, שעמל ימים ולילות על הכנת תכנית לפיתוח הנגב לאחר פינוי כוחות ישראל מסיני. החלומות היו מרהיבים, אבל התוצאות מבחינת פיתוח הנגב היו עגומות מאוד. לא אגלה דבר חדש אם אספר כי בנגב הוקמו בסיסים צבאיים חשובים מאוד לביטחון המדינה, בתכנון מפורט ומדויק על פי הצרכים של משרד הביטחון. אבל את המשרד הזה לא עניינו הצרכים של המגזר האזרחי, וגם לא הקמת יישובים חדשים. התוצאה היא שהנגב נותר, לאחר הפינוי, פחות או יותר כפי שהיה.

הפעם השנייה הייתה מסוף שנות השמונים עד תחילת שנות התשעים, כאשר החל לגאות גל העלייה ההמונית מברית המועצות לשעבר. גם אז הקימה ממשלת ישראל צוות תכנון לפיתוח הנגב, שגם בו היה לי הכבוד להיות שותף. גם אז הנחו אותנו תקוות עצומות. הצוות, בראשות האלוף הרצל שפיר, הכין תכנית שנקראת "קדמת נגב". התכנית דיברה על 400 אלף עולים שיגיעו לנגב ויגרמו למהפכה גדולה. זה היה החלום. אולם המציאות הייתה עגומה במידה מסוימת, אף כי עגומה פחות מאשר בסיבוב הראשון. אמנם לא כל הציפיות והתכניות התממשו, אך בכל זאת הגיעו לנגב 120 אלף עולים מברית המועצות לשעבר ושינו את פני עיירות הפיתוח